

Az Otthonnal való Elégedettség Skála kidolgozása és pszichometriai jellemzői

Sallay Viola¹, Martos Tamás¹

¹ Semmelweis Egyetem, Mentálhigiéné Intézet

Összefoglalás

A tanulmányban bemutatjuk a Diener-féle Élettel való Elégedettség Skála mintájára megalkotott Otthonnal való Elégedettség Skála (SWHS) elméleti héttérét és pszichometriai elemzését, mely 270 együtttlő, illetve házasság pár kérdőív adatain alapul. Az otthonnal való elégedettség ennek alapján az élettel való elégedettséggel összefüggő, de attól jól el is különíthető konstrukció, mely összefügg a pozitív lelki egészség más mutatóival, például az élet értelmességének tapasztalatával és az önértékeléssel is. A szociodemográfiai háttértényezők közül egyedül a szubjektív anyagi helyzet jelezte előre az otthonnal való elégedettséget. Az eredményekben továbbá megjelentek jellegzetes nemi különbségek is, melyek szintén a skála használhatóságát igazolják.

Kulcsszavak: élettel való elégedettség, otthonnal való elégedettség, környezetpszichológia, pszichometriai értékelés, megbízhatóság, érvényesség

1. Bevezetés

1.1 A területspecifikus elégedettség konstruktuma és mérése

A szakirodalomban nagy egyetértés mutatkozik abban, hogy az élettel való elégedettség alatt a személy átfogó, szubjektív értékelését értjük élete egészének minőségére vonatkozóan (Diener, Ingelhart, Tay, 2013, Heller, Watson, Illies, 2004). Számos kérdés és javaslat merült fel azonban az élettel való elégedettség mint attitűd eredetét és összetevőit illetően. A két legfontosabb alternatíva egyike (a „fentről lefele” út) a személyiség és temperamentum szerepét hangsúlyozza a különféle élethelyzetek, illetve az élet egészének megítélésében. A második lehetőség („alulról felfele” út) az egyes életterületekre, illetve objektív körülményekre jellemző tapasztalatok és elégedettség integrációján alapul az élettel való globális elégedettség megítélésében (Heller, és mtsai, 2004, Singley, 2005).

A releváns életterületek száma és mibenléte nagy változatosságot mutat a szakirodalomban, mind elméleti szempontból, mind a kialakított mérőeszközök tekintetében. A szubjektív jóllét és elégedettség szempontjából leggyakrabban vizsgált területek közé tartoznak a munka, a házasság és a családi élet, az egészség, az anyagi körülmények, a teljesítmény és a hatékonyság, a biztonság, a lakó- és természeti környezet, a barátok és a közösség, a politikai vezetés, a szabadidő valamint a spiritualitás (Hagerty és mtsai, Rojas, 2006). A területspecifikus elégedettség összefüggéseinek vizsgálata során nyolc életterületről szerzett adatok exploratív faktoranalízisével O'Brien, Berty és Hogan (2012) két, egymással korreláló „felettes területet” tudtak elkülöníteni: a kapcsolatokra és a hatékonyságra vonatkozó elégedettséget.

Az élettel való általános elégedettség mértéke számos egészségmutatóval korrelál és jó előrejelzője a mentális és fizikai egészségnek, beleértve az öngyilkossági kísérlet valószínűségét is (Diener, Ingelhart, Tay, 2013, O'Brien, Berty és Hogan, 2012), ugyanakkor az egyes részterületekkel kapcsolatos elégedettség könnyebben megítélhető és jobban tükrözi az adott kontextusra jellemző élethelyzetet és annak változásait. Így például Singley (2005) vizsgálatában mind a munkával, mind a házassággal való elégedettség erősen korrelált a teljes élettel való elégedettség mértékével, a két részterület között azonban csak gyenge összefüggés volt kimutatható.

Az egyes életterületekkel való elégedettség, a személyiség- és temperamentum-jellemzők, valamint az élettel való globális elégedettség összefüggéseinek keresztmetszeti vizsgálatában Heller és munkatársai (2004) a lehetséges útmodellek elemzésével arra a következtetésre jutottak, hogy a területspecifikus elégedettség és az általános elégedettség kölcsönösen jó előrejelzői egymásnak, illetve hogy a személyiségjellemzők és az életterületeken szerzett

tapasztalatok egyaránt hozzájárulnak az elégedettség szintjének alakulásához. Singley (2005) longitudinális vizsgálatában az étellel és részterületeivel való elégedettség hasonló struktúrájára talált bizonyítékot.

1.2 Az otthon és az otthonnal való elégedettség

Az otthon az emberi életút kiemelt fontosságú helye és életterülete, mely magában foglalja a fizikai és érzelmi biztonság, a helyhez és személyekhez való kötődés, a személyes kontroll illetve a helyidentitás tapasztalatait (Düll, 1995, 2006, Dyck és mtsai, 2005, Manzo, 2003, 2005). Az otthon rendszeres használata során alakuló kapcsolati interakciók, valamint a társas és környezeti önszabályozási folyamatok - nők és férfiak megélésében eltérő módokon - szerepet játszanak a lakók pozitív személyes identitásának és egészségének fenntartásában vagy annak hiányaiban, (Dyck és mtsai, 2005, Manzo, 2003, 2005). Az otthon ugyanakkor egyszerre jelent társas és fizikai környezetet (lakóhelyet és az ott alakuló kapcsolatokat), amelyek egymással dinamikus kölcsönhatásban (tranzakcióban) hozzák létre az otthon szociofizikai terének tapasztalatát (Düll, 2006).

1.3 Jelen kutatás

Mindezek alapján az otthonnal való elégedettség megítélése nem azonos sem a lakókörnyezet, sem a családi kapcsolatok értékelésével, és mint összetett, szociofizikai tényező jelentős szerepet kaphat az élet egészével való elégedettség, illetve a személy szubjektív jóllétének megélésében. Mivel az étellel való elégedettség mérésének általánosan elterjedt eszköze az Étellel való Elégedettség Skála (Diener és mtsai, 1985, ld. jelen kötetben), az otthonnal való elégedettség mérésére ennek adaptációja alkalmas eszköznek bizonyulhat.

A további otthonnal és jólléttel kapcsolatos kutatások számára ezért az eredeti Étellel való Elégedettség Skála tételeinek értelemeszerű átfogalmazásával (pl. „Elégedett vagyok az otthonommal.”) megalkottuk az Otthonnal való Elégedettség Skálát. Az alábbiakban bemutatjuk a kérdőívvel szerzett első eredményeket, és megvizsgáljuk, hogy az új skála pszichometriai szempontból alkalmas-e a további felhasználásra.

2. Módszer

2.1 Minta és eljárás

Az újonnan kidolgozott Otthonnal való Elégedettség Skála része volt egy olyan adatfelvételnek, mely 270 Budapesten és környékén lakó házaspár- illetve együttélő pár kérdőíves megkérdezésén alapult. A kérdőíveket kérdezőbiztosok juttatták el a válaszadókhoz. A mintában 58% volt a házaspárok aránya és 42%, az együttélő pároké. Az életkor szerinti átlag±szórás a férfiaknál 39,8±10,5 év, a nőknél 37,6±9,9 év volt (min-max: 18-65, illetve 19-64 év). Az alap-/közép-/felsőfokú végzettségűek száma a férfiaknál 91/116/61, a nőknél 46/132/92 volt. Mivel diádikus adatokról van szó, ezért a férfi és női válaszok nem függetlenek egymástól, ezért az adatokat a két nem szerint két külön almintaként használjuk jelen elemzésünkben.

2.2 Eszközök

Az adatfelvétel során egy sok kérdőívből álló kérdőívcsomagot vettünk fel, melyből itt csak az elemzett mérőeszközöket mutatjuk be. A megbízhatósági jellemzőket az adatbázis jellegéből adódóan külön férfiakra és nőkre adjuk meg.

Szociodemográfiai adatok. A nem, életkor és iskolai végzettség mellett kérdeztük az együttélés státuszát, a kapcsolat időtartamát, gyermekek számát, az anyagi helyzettel való szubjektív elégedettség mértékét.

Otthonnal való Elégedettség Kérdőív (SWHS). A kérdőív a Diener-féle SWLS tételeinek adaptálásával alkottuk meg, így öt állítást tartalmaz a jelenlegi otthonnal kapcsolatban. A válaszadók 7 fokú skálán adhatják meg az állításokkal való egyetértésük mértékét (1 = egyáltalán nem ért egyet, 7 = teljesen egyetért). A megbízhatósági adatokat alább mutatjuk be.

Étellel való Elégedettség Kérdőív (SWLS-H, magyar változat: Martos és mtsai, 2014, jelen kötet). Az SWLS-H öt tételes kérdőív, valamennyi tétel egyenesen mér, a válaszadók 7 fokú

skálán adhatják meg az állításokkal való egyetértésük mértékét (1 = egyáltalán nem ért egyet, 7 = teljesen egyetért, Cronbach-alfa = 0,899 és 0,889).

Önértékelés (magyar változat: Sallay és mtsai, 2014, jelen kötet). A skála az általános (globális) önértékelést méri négyfokú Likert-típusú skálán (1 = egyáltalán nem értek egyet, 4 = teljesen egyetérték). A skála belső konzisztenciája megfelelőnek bizonyult (Cronbach-alfa: 0,829 és 0,861).

Élet Értelme Kérdőív (MLQ-H) (magyar változat: Martos & Konkoly Thege, 2012). A 10 tételes kérdőív öt tétele az értelmesség megélését (MLQ-P), míg öt az értelem keresését méri (MLQ-S). A válaszadás 7 fokú Likert-típusú skálán történik (1= egyáltalán nem igaz, 7 = tökéletesen igaz, Cronbach-alfa = 0,838 és 0,873 a megélés, illetve 0,780 és 0,840 a keresés alskálák esetében).

Kapcsolati Elégedettség Kérdőív (RAS-H) (magyar változat: Martos és mtsai, 2014, jelen kötet). A kérdőív hét, többségében pozitívan megfogalmazott kérdést tartalmaz a kapcsolattal való elégedettségről. A válaszadó öt fokú skálán jellemezheti magát azzal kapcsolatban, hogy mennyire jellemző rá a kérdésben megfogalmazott tapasztalat (Pl. „Mennyire felel meg partnere az Ön igényeinek?” 1 = kevéssé, 5 = nagyon, Cronbach-alfa = 0,843 és 0,897).

Szubjektív egészségi állapot. Egy kérdés mérte a válaszadó értékelést saját egészségi állapotáról: „Összességében milyennek értékeli az egészségi állapotát?”. Az öt válaszlehetőség a *nagyon rossztól a kiválóig* terjedt.

3. Eredmények

3.1 Strukturális elemzés

Annak érdekében, hogy megállapítsuk, vajon az Otthonnal való Elégedettség Skála által felmért tapasztalatok elkülöníthető-e az étellel való általános elégedettségtől, közös főkomponens-elemzésnek vetettük alá a két skála 5-5 tételét, a két nem esetében külön-külön elemzésben. Mindkét nem esetében 2-2 komponens emelkedett ki 1,0 sajátérték felett (ld. 1. táblázat), melyekben jól elkülönültek a két skála tételei. Érdekes módon, míg a férfiaknál a variancia 55,9%-át az étellel való elégedettség főkomponense magyarázta, addig a nőknél éppen fordítva, az otthonnal való elégedettség magyarázta az összvariancia 59,3 %-át. Az egyes tételek komponens-töltése mindkét skála és mindkét nem esetében legalább 0,71 volt, míg a keresztöltések minimálisak voltak.

1. táblázat Az SWLS és SWHS tételeinek közös főkomponens-elemzése

	Férfiak		Nők	
	1. komponens	2. komponens	1. komponens	2. komponens
SWLS 1	0,829	0,041	0,083	0,780
SWLS 2	0,810	0,060	0,119	0,748
SWLS 3	0,847	0,062	0,044	0,862
SWLS 4	0,856	-0,005	-0,093	0,931
SWLS 5	0,845	-0,075	-0,044	0,811
SWHS 1	0,106	0,837	0,860	0,086
SWHS 2	0,135	0,824	0,850	0,133
SWHS 3	0,065	0,872	0,922	0,021
SWHS 4	0,036	0,712	0,749	-0,005
SWHS 5	-0,157	0,840	0,858	-0,101
<i>sajátérték</i>	5,59	1,57	5,93	1,41
<i>magyarázott variancia</i>	55,9	15,7	59,3	14,1
<i>korreláció a komponensek között</i>	0,516		0,583	

Direct Oblimin forgatás, pattern mátrix

3.2 Megbízhatóság, leíró statisztika

A 2. táblázatban bemutatjuk az SWHS Cronbach-alfa értékeit és leíró statisztikáját az egyes almintákban. A belső konzisztencia értékei magasak voltak. A két nem pontszámait

páros t-próbával összehasonlítva az átlagértékek nem különböztek szignifikánsan ($t=0,61$, $df=267$, $p=0,507$), viszont magasan korreláltak a partnerek között ($r = 0,612$ $p < 0,001$).

2. táblázat Az SWHS megbízhatósága és leíró statisztikája a két nem almintáiban

	N	Cronbach-alfa	Átlag	Szórás
SWHS Férfiak	268	0,887	4,50	1,24
SWHS Nők	268	0,911	4,54	1,34

3.3 Összefüggés szociodemográfiai változókkal

Lineáris regresszióelemzéssel vizsgáltuk, hogy a SWHS milyen módon függ össze alapvető szociodemográfiai jellemzőkkel. Az adatbázisban elérhető háttérváltozók közül az életkor, az iskolázottság, a kapcsolat hossza és az együttélés/házasság, a gyermekek száma, illetve a szubjektív anyagi helyzet voltak. A teljes modell a férfiaknál az SWHS variációjának 17,0 %-át ($F = 5,25$, $p < 0,001$), míg a nőknél 34,4 %-át magyarázta ($F = 13,25$, $p < 0,001$). Mindkét nemnél egyedül a szubjektív anyagi helyzet volt szignifikáns prediktor (béta = 0,419 és 0,557)

3.4 Konvergens és divergens validitás

A 3. táblázatban bemutatjuk az SWHS korrelációját néhány további kérdőívvel, illetve jellemzővel. Az étellel való elégedettségre vonatkozó összefüggés – ahogy ezt már a közös főkomponens-elemzés is jelezte – közepesen magas mindkét nemnél. Látható továbbá, hogy az otthonnal való elégedettség pozitívan, de nem túl erősen korrelál az olyan pozitív tapasztalatokkal, mint az önértékelés, az élet értelmességének megtapasztalása, vagy a kapcsolati elégedettség, független viszont a szubjektív egészségi állapottól.

3. táblázat Az SWHS korrelációja más jellemzőkkel férfi és női almintán

	Férfiak	Nők
SWLS	0,610***	0,552***
Önértékelés	0,267***	0,268***
MLQ-P	0,197**	0,128*
MLQ-S	0,036	0,000
RAS-H	0,369**	0,202**
szubj. egészségi állapot	0,081	-0,021

N= 262

SWLS = Étellel való Elégedettség, MLQ-P = Értelmesség megélése, MLQ-S = Értelmesség keresése, RAS-HJ = Kapcsolati Elégedettség Skála

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

3.5 Inkrementális validitás

Annak ellenőrzésére, hogy az SWHS más mérőeszközökhöz képest rendelkezik-e önálló erővel az étellel való általános elégedettség előrejelzésében, hierarchikus regresszió-elemzést végeztünk. Az első blokkban a demográfiai adatokat (életkor, iskolai végzettség, kapcsolat jellemzői), a szubjektív anyagi helyzetet és egészségi állapotot, a másodikban az önértékelést, az élet értelmességének jellemzőit és a párkapcsolati elégedettséget, végül a harmadik lépésben az SWHS-t bocsátottuk az egyenletbe (ld. 4. táblázat), nemi almintánként külön. Az eredmények azt mutatják, hogy az otthonnal való elégedettség mindkét nem esetében számos egyéb jellemzőtől függetlenül az étellel való elégedettség szignifikáns prediktora.

4. táblázat Az étellel való elégedettséget előrejelző tényezők hierarchikus, lineáris regresszióelemzése

	Férfiak			Nők		
	Béta	R ²	F	Béta	R ²	F
1. lépés háttérváltozók		0,220	13,18***		0,342	25,67***
2. lépés		0,127	11,18***		0,189	24,48***
Önértékelés	0,082			0,123*		

MLQ-P	0,226***			0,160**		
MLQ-S	-0,035			0,005		
RAS	0,022			0,211***		
<i>3. lépés</i>						
SWHS	0,394***	0,122	52,69***	0,352***	0,086	54,04***
<i>Teljes modell</i>		0,470	20,24***		0,601	38,92***

Megjegyzések: N = 238 és 252

MLQ-P = Értelmesség megélése, MLQ-S = Értelmesség keresése, RAS = Kapcsolati Elégedettség Skála, SWHS = Otthonnal való Elégedettség Skála

*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05, a béta együtthatók a végleges modellből származnak

4. Megbeszélés

Tanulmányunk empirikus részében bemutattuk az Otthonnal való Elégedettség Skálát, melyet a Diener-féle Élettel való Elégedettség Kérdőív tételeinek átalakításával alkottunk meg. Az új kérdőív viszonylag erősen összefüggött az étellel való elégedettséggel, ugyanakkor az együttes főkomponens-elemzésben egyértelműen elkülönült a két konstruktum. Az otthonnal való elégedettség tehát semmiképpen nem tekinthető az általános elégedettséggel azonos konstruktumnak. A skála ezen kívül jó belső konzisztenciával rendelkezik, ami alkalmassá teszi további kutatásokban való felhasználásra.

Érdekes nemi különbséget találtunk a skálával szerzett eredményekben: az étellel való elégedettséggel együtt elemezve a nőknél az otthon, a férfiaknál az általános elégedettség volt a vezető tényező az összvariancia magyarázatában. Emellett, ahogy említettük, mindkét nem esetében igazolódott, hogy az otthonnal való elégedettség sok egyéb tényező mellett az étellel való globális elégedettség független tényezője lehet.

A kutatás korlátai között megemlítjük, hogy a vizsgált minta viszonylag alacsony elemszámú volt, az adatok pedig önbeszámolókon alapultak. Az eredmények alapján mégis úgy véljük, hogy a SWHS érdekes és jól hasznosítható eszköz lehet olyan kutatásokban, ahol környezetpszichológiai vonatkozások, valamint a lelki egészség és jóllét szempontjai együttesen jelennek meg. A továbbiakban megfontolandó az objektív (fizikai környezetre vonatkozó) és szubjektív-kapcsolati tényezők szerepének feltárása az otthonnal való elégedettség alakulásának hátterében.

Függelék: Az Otthonnal való Elégedettség Skála

Kérem, jelölje meg, hogy milyen mértékben ért egyet a felsorolt állításokkal!

Egyáltalán nem érték egyet				Tökéletesen egyérték		
1	2	3	4	5	6	7

1	Otthonom szinte minden szempontból közel áll a tökéleteshez.	1	2	3	4	5	6	7
2	Kitűnőek az otthonom kínálta körülményeim.	1	2	3	4	5	6	7
3	Elégedett vagyok az otthonommal.	1	2	3	4	5	6	7
4	Mindezidáig meg tudtam valósítani az általam fontosnak tartott dolgokat az otthonomban.	1	2	3	4	5	6	7
5	Ha új otthont készíthetnék, szinte semmit sem változtatnék meg a mostanihoz képest.	1	2	3	4	5	6	7

Hivatkozások

Diener, E., Emmons, E.R., Larsen, R.J., Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 1.

- Diener, E., Inglehart, R., Tay, L. (2013). Theory and Validity of Life Satisfaction Scales. *Social Indicators Research*, 112, 497–527.
- Dúll, A. (1995). Az otthon környezetpszichológiai aspektusai, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 35, 345-377.
- Dúll, A. (2006). Környezetpszichológia: szemlélet, elmélet és alkalmazás. In Bagdy E., Klein S. (szerk.) *Alkalmazott pszichológia*. (pp. 160-187.), Edge 2000, Budapest.
- Dyck, I., Kontos, P., Angus, J., McKeever, P. (2005). The home as a site for long-term care: meanings and management of bodies and spaces. *Health and Place*, 11. 173-185.
- Hagerty, M. R., Cummins, R. A., Ferriss, A. L., Land, K., Michalos, A. C., Peterson, M., Sharpe, A., Sirgy, J., Vogel, J. (2001). Quality of life indexes for national policy: review and agenda for research. *Social Indicators Research*, 55, 1–96.
- Heller, D., Watson, D., & Ilies, R. (2004). The role of person versus situation in life satisfaction: A critical examination. *Psychological Bulletin*, 130, 574-600.
- Manzo, L.C. (2003). Beyond house and haven: Toward a revisioning of emotional relationships with places. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 47-61.
- Manzo, L. C. (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 67–86.
- O'Brien, L.V., Berry, H.L., Hogan A.E. (2012). The structure of psychological life satisfaction: Insights from farmers and a general community sample in Australia. *BMC Public Health*, 12, 976–987.
- Rojas, M. (2006) “Life satisfaction and satisfaction in domains of life: is it a simple relationship?” *Journal of Happiness Studies*, 7, 467-497.
- Singley, D. B. (2005). *Longitudinal prediction of domain satisfaction and global life satisfaction: test of a social cognitive model*. Doctoral Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, College Park.

Köszönetnyilvánítás

A kézirat elkészítését az OTKA PD 105685 sz. kutatási pályázat támogatta.

A szerzők munkamegosztása

(mely szerző mivel járult hozzá a kézirat megszületéséhez; pl. hipotézisek kidolgozása, vizsgálat lefolytatása, statisztikai elemzések, kézirat megszövegezése stb.);

cím, összefoglalás és kulcsszavak angol nyelven.